

دیسکوگرافی آثار جلال تاج اصفهانی

محمد رضا شرایلی

دوره دوم ضبط صفحات گرامافون در ایران که مقارن سالهای آغازین حکومت پهلوی است (۱۳۰۵- ۱۳۱۲ شمسی)، فرصت مناسبی را برای حضور هنرمندان متعددی از گوشه و کنار این سرزمین فراهم ساخت تا با اقامت کوتاه یا بلند مدت خود در تهران، علاوه بر حضور در محافل هنری پایتخت، برگزاری کنسرت ها و برنامه های مختلف هنری و آشنایی با دیگر هنرمندان، با ضبط صفحاتی از آواز یا ساز خود یادگار های ارزشمندی را از لحن ها، شیوه ها و مکاتب هنری سایر نقاط ایران برجای گذارند.

بزرگانی چون ادیب خوانساری، جلال تاج اصفهانی، آقا مهدی نوایی اصفهانی، یعقوب خان رشتی، حسن خان سنجلانی، سید علی اصغر کردستانی، مولوی زاده کردستانی، حاج خان صادق الملکی کردستانی، محمدعلی خان ابادری و بسیاری دیگر که شاید کمتر شناخته شده باشند را می توان از جمله این هنرمندان دانست که با مساعد شدن شرایط فعالیت های هنری در تهران، از سالهای اواخر سلطنت قاجار و اوایل پهلوی، برخی رفته رفته به تهران آمده و برای سالها در این شهر رخت اقامت افکندند و بعضی نیز موقتا برای ضبط صفحه در تهران حضور یافتند.

استاد جلال تاج (تاج اصفهانی) از جمله سرآمدان مکتب آواز اصفهان است که پس از اتمام دوران فراگیری موسیقی نزد بزرگانی چون سید عبدالرحیم اصفهانی، میرزا حسین ساعت ساز و نایب اسدالله، در همین سالها به تهران آمد و در کنار برگزاری کنسرت های متعدد و اجرای برنامه های موسیقی، با ضبط صفحاتی از آواز خود پای در عرصه فعالیت جدی هنری نهاد.

مجموعا از تاج اصفهانی در سه دوره، آثاری بر روی صفحات گرامافون به یادگار مانده که اولین سری آن در سال ۱۳۰۶ شمسی توسط کمپانی آلمانی پولیفون در تهران صورت گرفت. این سری صفحات با برچسب قرمز رنگ که به طریقهء آکوستیکی ضبط گردیده اند اولین آثار ضبط شده از آوازهای تاج هستند که توسط تار ارسلان خان درگاهی همراهی شده اند. در این سری مجموعا ۱۷ روی صفحه از آواز تاج ضبط گردید که سه آواز بیات ترک، نوا و افشاری هر کدام یک روی صفحه اجرا شده و روی دیگر آن پیش درآمد آن آواز توسط ارسلان خان اجرا گردیده است. اما در ۷ صفحه ی باقیمانده، هر دو روی آن آواز تاج اصفهانی است. در قسمتهایی که ساز تنهای ارسلان خان نواخته شده (پیش درآمدها) گاه ویلن حسین خان یا حقی نیز به همراه صدای تار شنیده می شود. در ذیل فهرست کامل آثار ضبط شده از تاج توسط کمپانی پولیفون (۱۳۰۶ شمسی) ارائه می شود.

دیسکوگرافی کامل آثار تاج اصفهانی - ضبط شده توسط کمپانی پولیفون - تهران - ۱۳۰۶ شمسی

ردیف	شماره کاتالوگ	شرح اثر	خوانندگان	نوازندگان
۱	۱۳۱۳	آواز بیات ترک	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۲	۱۳۱۷	آواز نوا	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۳	۱۳۱۹	آواز افشاری	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۴	۱۳۳۰	آواز ماهور	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۵	۱۳۳۱	دلکش	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۶	۱۳۳۲	آواز شور	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۷	۱۳۳۳	حسینی	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۸	۱۳۳۴	آواز سه گاه	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۹	۱۳۳۵	زابل	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۰	۱۳۳۶	آواز بیات اصفهان	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۱	۱۳۳۷	عشاق	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۲	۱۳۳۸	آواز ابوعطا	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۳	۱۳۳۹	حجاز	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۴	۱۳۳۰	آواز دشتی	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۵	۱۳۳۱	غم انگیز	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۶	۱۳۳۲	آواز چهارگاه	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی
۱۷	۱۳۳۳	مخالف	تاج اصفهانی	امیر ارسلان خان درگاهی

نمونه ای از برجسب صفحات پولیفون تاج

سری دوم صفحات ضبط شده از تاج در بهار ۱۳۱۲ شمسی در تهران توسط کمپانی انگلیسی هیز ماسترز ویس صورت پذیرفت . در این مجموعه که شامل ۸ روی صفحه است، ۳ تصنیف از ساخته های عبدالحسین خان برازنده ی اصفهانی وجود دارد که شامل تصنیف ابوعطا (با شعر سالک اصفهانی)، تصنیف افشاری (با شعر شیدای چالستری) و تصنیف بیات اصفهان (با شعر نورالله همایون) و یک صفحه آواز در مایه همایون ، چکاوک و بیداد با شعر سعدی توسط تاج اجرا و ضبط گردیده است. به استناد مصاحبه استاد تاج در رادیو اصفهان (۱۳۶۰)، هم‌نوازان وی در این صفحات (ارکستر مرتضی خان محجوبی): مرتضی محجوبی ، ارسلان درگاهی ، حسین یاحقی و رضا روانبخش می باشند. در ذیل

دیسکوگرافی کامل آثار تاج اصفهانی - ضبط شده توسط کمپانی هیز ماسترز ویس - صدابردار: هورس فرانک چاون - تهران - بهار ۱۳۱۲ شمسی

ردیف	شماره قالب	شماره صفحه	شماره کاتالوگ	شرح اثر	خوانندگان	بوزندگان
۱	OZ ۱۴۲	۲۰-۱۲۳۳۵	GF ۱۴۱	تصنیف ابوعطا - شکایت معشوق ۱	تاج صفهلی	ارکستر محجوبی (محجوبی ، درگاهی ، حسین یاحقی، رضا روانبخش)
۲	OZ ۱۴۲	۳۰-۱۲۳۳۶	GF ۱۴۱	تصنیف ابوعطا - شکایت معشوق ۲	تاج صفهلی	ارکستر محجوبی (محجوبی ، درگاهی ، حسین یاحقی، رضا روانبخش)
۳	OZ ۱۵۸	OZ ۱۵۸	GF ۱۵۷	تصنیف افشاری - رنگبای طبیعت ۱	تاج صفهلی	ارکستر محجوبی (محجوبی ، درگاهی ، حسین یاحقی، رضا روانبخش)
۴	OZ ۱۵۹	OZ ۱۵۹	GF ۱۵۷	تصنیف افشاری - رنگبای طبیعت ۲	تاج صفهلی	ارکستر محجوبی (محجوبی ، درگاهی ، حسین یاحقی، رضا روانبخش)
۵	OZ ۱۷۷	۳۰-۱۱۳۱۶	GF ۱۲۰	تصنیف اصفهان - مهر گل ۱	تاج صفهلی	ارکستر محجوبی (محجوبی ، درگاهی ، حسین یاحقی، رضا روانبخش)
۶	OZ ۱۷۸	۳۰-۱۱۳۱۷	GF ۱۲۰	تصنیف اصفهان - مهر گل ۲	تاج صفهلی	ارکستر محجوبی (محجوبی ، درگاهی ، حسین یاحقی، رضا روانبخش)
۷	OZ ۱۸۷	۳۰-۱۱۶۹۳	GF ۱۳۱	آواز همایون	تاج صفهلی	ارکستر محجوبی (محجوبی ، درگاهی ، حسین یاحقی، رضا روانبخش)
۸	OZ ۱۸۸	۳۰-۱۱۶۹۴	GF ۱۳۱	چکاوک و بیداد	تاج صفهلی	ارکستر محجوبی (محجوبی ، درگاهی ، حسین یاحقی، رضا روانبخش)

فهرست کامل این صفحات ارائه می شود.

نمونه ای از برچسب صفحات تاج - کمپانی هیز ماسترز ویس

از سال ۱۳۱۲ تا ۱۳۲۶ شمسی ضبط صفحه در ایران متوقف گردید. وقوع جنگ جهانی دوم و درگیر شدن کشورهای اروپایی به آتش جنگ، فعالیت این کمپانی‌ها را نیز در تهران تا ۱۴ سال بعد به تعویق انداخت. در این مدت هنرمندان برای ضبط صفحه اقدام به مسافرت به سایر کشورها که کمپانی‌های دایری برای انجام این کار داشتند، نمودند که از آن جمله می‌توان به کمپانی سودا در حلب، کمپانی ادئون در برلین، کمپانی نعیم رکورد در بغداد و کمپانی‌های یانگ ایران و نوای ایران در هند اشاره نمود.

سفر دوم هنرمندان موسیقی به حلب برای ضبط دومین سری صفحات ایرانی کمپانی سودا اواخر سال ۱۳۱۷ شمسی روی می‌دهد. در این سفر تاج اصفهانی، بدیع زاده، ملکه برومند، ملوک ضرابی، صبا، محجوبی و طاطایی برای ضبط صفحه عازم حلب می‌شوند. در آنجا هایکو، ساشا و آشود که از نوازندگان ارمنی هستند نیز به اتفاق سامی ملاح که از نوازندگان سوری عود می‌باشد، حضور دارند و در برخی صفحات، هنرمندان ایرانی را همراهی کرده‌اند.

دیسکوگرافی برخی آثار تاج اصفهانی - ضبط شده توسط کمپانی سودا - حلب - ۱۳۱۷ شمسی

ردیف	شماره قالب	شماره صفحه	شرح اثر	خوانندگان	نوازندگان
۲۸۱۳	۱۲۱۱	تصنیف ابوعطا - جفای گلچین ۱	تاج اصفهانی	صبا (ویلن)، محجوبی (پیانو)، سامی ملاح (عود)	
۲۸۱۴	۱۲۱۱	تصنیف ابوعطا - جفای گلچین ۲	تاج اصفهانی	صبا (ویلن)، محجوبی (پیانو)، سامی ملاح (عود)	
۲۸۶۳	۱۲۳۶-۱	افشار - بهار زندگانی	تاج اصفهانی	صبا و طاطایی (ویلن)، محجوبی (پیانو)	
۲۹۰۴	۱۲۵۶-۲	تصنیف ترک - بری رو	تاج اصفهانی	طاطایی (ویلن)، محجوبی (پیانو)، سامی ملاح (عود)	
۲۹۰۷	۱۲۵۸	آواز بیات ترک	تاج اصفهانی	طاطایی (ویلن)	
۲۹۰۸	۱۲۵۸	شکسته ترک	تاج اصفهانی	طاطایی (ویلن)	
۲۹۱۵	۱۲۶۲	آواز بیات اصفهان	تاج اصفهانی	آشود (تار)	
۲۹۱۶	۱۲۶۲	عشاق	تاج اصفهانی	آشود (تار)	
۲۹۳۷	۱۲۷۳	اذان	تاج اصفهانی	—	
۲۹۳۸	۱۲۷۳	مناجات	تاج اصفهانی	—	
۲۹۶۱	۱۲۸۵	دو دل‌داده	ملکه برومند، تاج اصفهانی	صبا (ویلن)، محجوبی (پیانو)	
۲۹۶۲	۱۲۸۵	آواز - صدای عاشق	تاج اصفهانی	صبا (ویلن)، محجوبی (پیانو)	
۲۹۶۷	۱۲۸۸	آواز افشار	تاج اصفهانی	طاطایی (ویلن)	
۲۹۶۸	۱۲۸۸	آواز عراق	تاج اصفهانی	طاطایی (ویلن)	
۲۹۶۹	۱۲۸۹	آواز دشتی	تاج اصفهانی	طاطایی (ویلن)، محجوبی (پیانو)	
۲۹۷۰	۱۲۸۹	آواز گیلکی، عاشق کش	تاج اصفهانی	طاطایی (ویلن)، محجوبی (پیانو)	
۳۰۱۹	؟	؟	تاج اصفهانی	؟	
۳۰۲۰	؟	؟	تاج اصفهانی	؟	
۳۰۲۵	۱۳۱۷	آواز ابوعطا	تاج اصفهانی	محجوبی (پیانو)	
۳۰۲۶	۱۳۱۷	حجاز	تاج اصفهانی	طاطایی (ویلن)	

این صفحات با برجسبهای زرد روشن ، نخودی ، طلایی و صورتی تولید شده اند. متأسفانه از تعداد و شرح دقیق آثار ضبط شده در این سفر اطلاعات کاملی یافت نشده ، لیکن از نمونه صفحات رویت شده ویا شنیده شده می توان بخشی از آثار تاج را بر شمرد که با احتساب صفحه‌ی سه گاه و زابل با ویلن طاطایی (نمونه صوتی یافت شده) بالغ بر ۲۲ روی صفحه می باشد. در این مجموعه صفحه ای جالب از همخوانی تاج و ملکه برومند در اجرای یک تصنیف و صفحه‌ی اذان و مناجات تاج نیز به چشم می خورد.

نمونه هایی از برجسب صفحات تاج - کمپانی سودوا

از سال ۱۳۳۸ شمسی که با تولید صفحات ۴۵ دور ، نسل صفحات ۷۸ دور به پایان رسید برخی از کمپانی ها در بدو امر اقدام به انتقال بعضی از صفحات نسل قبل بر روی فرمت جدید ۴۵ دور نمودند.

از پیشگامان این کار کمپانی های موزیکال رکورد و ایران گرام و مونوگرام بودند که به باز تولید صفحاتی از اجراهای خوانندگان تازه در گذشته‌ی آن روزگار (مانند داریوش رفیعی ، مهوش) که پیش از آن بر روی صفحات ۷۸ دور ضبط شده بود پرداختند . این کار در مورد آثار خوانندگان یک نسل پیشتر مانند اقبال السلطان و ظلی نیز صورت پذیرفت. در این میان نمونه هایی از صفحات تاج اصفهانی هم وجود دارد که در اوایل دهه‌ی ۱۳۴۰ شمسی ، از روی آثار ضبط شده‌ی کمپانی هیز ماسترز ویس در سال ۱۳۱۲ شمسی، بازتولید شده است .

